

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Ю.С. Красильник

кандидат педагогічних наук, доцент

Національної академії оборони України

У статті обґрунтовано організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх магістрів педагогіки вищої школи з метою якісного виконання кваліфікаційної роботи магістра та практичної підготовки до державної атестації.

Ключові слова: педагогічна практика, кваліфікаційна робота, державна атестація.

Соціально-економічні трансформації в Україні, світові тенденції глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства визначили принципово нові пріоритети розвитку освітньої галузі. Одним із головних напрямів модернізації педагогічної освіти є підвищення якості професійної підготовки майбутніх магістрів педагогіки вищої школи.

Освітньо-професійною програмою підготовки магістра за спеціальністю 8.000005 "Педагогіка вищої школи" передбачена педагогічна практика, від змісту, форм і методів якої значною мірою залежить ефективність їх майбутньої науково-педагогічної діяльності. Однак організація та методичне забезпечення педагогічної практики у вищих навчальних закладах на рівні підготовки магістра знаходяться в колі певних суперечностей. Наприклад, що стосується вимог до наступності змісту, форм, методів та засобів педагогічної практики суб'єктів навчання на кожному освітньо-кваліфікаційному рівні та їх реальним станом.

Дослідженню проблем професійної підготовки фахівців науковцями завжди приділялася належна увага, зокрема таким її аспектам, як: методологічні основи підготовки фахівців у системі неперервної професійної освіти (С.У. Гончаренко, І.А.Зязюн, В.Г. Кремень, Н.Г. Ничкало); порівняльний аналіз ступеневої освіти за рубежом і в Україні (В.А. Козаков, Л.П. Пуховська); теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх педагогів (Ю.К. Бабанський, В.І. Бондар, О.А. Дубасенюк, Н.В. Кузьміна, В.О. Сластьонін); особливості розвитку творчої особистості майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки (Є.С. Барбіна, С.О. Сисоєва); практична підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів (О.О. Абдуліна, А.Д. Бондар, В.К. Розов), єдність теорії і практики у підготовці педагога (А.М. Бойко, В.В. Краєвський), організація педагогічної практики за рубежом (А.В. Василюк). Проте безпосередньо проблема забезпечення педагогічної

практики майбутніх магістрів педагогіки вищої школи у ВНЗ не розглядалася. Тому метою даної статті є обґрунтування організаційно-методичних засад педагогічної практики майбутніх магістрів педагогіки вищої школи з метою якісного виконання кваліфікаційної роботи магістра та практичної підготовки до державної атестації.

На основі теоретичного аналізу наукових досліджень Л.В. Борікова, М.А. Жидкоблінова, Г.М. Коджаспірова, М.К. Козія, П.Є. Решетнікова можна зробити висновок про те, що становлення і розвиток системи педагогічної практики педагогів в Україні відбувалося поступово. Кінець XIX - початок XX ст. можна вважати періодом становлення практичної підготовки майбутніх педагогів та початкової розробки теоретичних основ педагогічної практики. У 1917-1941 рр. відбувається реорганізація практичної підготовки майбутніх педагогів: розробляються зміст, форми і методи педагогічної практики, впроваджується активна і пасивна педагогічна практика, екскурсійно-дослідницька, стажувальна та практика, пов'язана з вивченням окремих фахових методик. У післявоєнні роки (1945-1950 рр.) впроваджуються спеціальні програми з педагогічної практики, зміст яких спрямований на вивчення індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів учіння та навчального колективу. В радянські часи (1950-1991 рр.) значна увага науковцями та практиками приділялася пошуку шляхів забезпечення тісного зв'язку між теоретичною та практичною підготовкою майбутніх педагогів. У 1972 році Колегією Міністерства освіти СРСР затверджується програма педагогічної практики студентів, яка включає такі її види: ознайомчу, літню, шкільну, педагогічну. В Україні з 1991 по теперішній час відбувається переосмислення завдань і функцій педагогічної практики майбутніх педагогів, які знайшли своє відображення, перш за все, в Концепції педагогічної освіти (1998 р.).

Теоретичний аналіз основних визначень за означеною проблемою показав, що поняття “практика” здебільшого розглядається дослідниками як специфічна людська форма життєдіяльності, спосіб буття людини у світі [7, 519]; цілеспрямована, чуттєво-предметна діяльність людей, змістом якої є перетворення природи і суспільства [4, 268]. Педагогічна практика майбутніх педагогів науковцями визначається як спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів [4, 268]; сполучна ланка між теоретичним навчанням студента і його майбутньою самостійною професійною діяльністю [1]; складова психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів, у процесі якої вони оволодівають необхідними вміннями і навичками [3]. Узагальнення запропонованих визначень дало нам змогу розглядати педагогічну практику магістрів педагогіки вищої школи як важливу складову їх професійної підготовки, спрямовану на закріплення та реалізацію в умовах вищого навчального закладу набутих предметних, психолого-педагогічних, науково-методичних знань, навиків та умінь, необхідних для майбутньої науково-педагогічної діяльності; як засіб творчого розвитку, саморозвитку та самореалізації майбутнього науково-педагогічного працівника, формування у нього морально-етичних і професійних якостей та готовності до інноваційної науково-педагогічної діяльності.

На основі вивчення проблем пов'язаних з практичним виконанням завдань науково-педагогічним працівником, які досліджено науковцями О.О. Абдуліною, Ю.К. Бабанським, Н.В. Кузьминою, Л. П. Пуховською [1; 2; 5; 6] нами уточнено функції педагогічної практики майбутніх магістрів педагогіки вищої школи. А саме: діагностична, освітня, розвивальна, виховна, інтегративна, адаптаційна, мотиваційно-стимулююча, корекційна, конструктивно-організаторська та комунікативна.

Ознайомлення з досвідом практичної підготовки майбутніх педагогів за рубежом та здійснений його аналіз дав нам змогу встановити, що в Німеччині концепція професійно-педагогічної підготовки педагога орієнтована на ідеї гуманістичної педагогіки і психології, вільного творчого саморозвитку, самовизначення і самореалізації особистості та реалізується в два етапи: академічний (теоретичний) та практичний (викладацька діяльність у навчальному закладі), у Великій Британії простежується тенденція зближення теоретичної та практичної підготовки майбутніх педагогів, у США в програмах професійної підготовки майбутніх педагогів забезпечується пара-

лельна теоретична та практична підготовка, у вищій школі Республіки Польща велика увага приділяється дидактичним аспектам педагогічної практики, у Франції важливою складовою практичної підготовки майбутніх педагогів є науково-дослідна діяльність студентів.

Нами встановлено, що за рубежом найбільш поширеними є методи практичної підготовки майбутніх педагогів у процесі теоретичного навчання, такі як мікророзкладання, мініконкурси, рефлексивне викладання, “метод протоколів”, коопероване навчання, методи критичної педагогіки, педагогічної антропології, презентації педагогічних проєктів. Тобто, практична підготовка майбутніх педагогів враховує необхідність поєднання чуттєвого сприйняття навчальної інформації та раціонального, інтенсивного мовленнєвого та емоційного розвитку, потребу створення ситуацій успіху в процесі навчання і виховання та як результат – формування та розвиток готовності до реалізації функцій професійної діяльності: навчальної, розвивальної, виховної, організаторської, комунікативної, дослідницької, конструктивної та ін., набуття необхідних для ефективної науково-педагогічної діяльності умінь – гностичних, проєктувальних, конструктивних, комунікативних, організаторських тощо.

На основі аналізу теоретичних джерел та педагогічної діяльності нами визначено принципи добору змісту педагогічної практики майбутніх магістрів педагогіки вищої школи. Це – врахування специфіки підготовки магістрів, спрямування педагогічної практики на особистісний розвиток, варіативність змісту, форм і методів педагогічної практики, наступність та неперервність, дослідницьке спрямування, поєднання педагогічної практики з виконанням кваліфікаційної магістерської роботи, координування зусиль суб'єктів управління та самоуправління педагогічною практикою.

В системі підготовки магістрів педагогіки вищої школи в Національній академії оборони України (далі – НАОУ) педагогічна практика є важливою складовою частиною. Основною метою педагогічної практики слухачів є: вивчення слухачами педагогічного досвіду кафедр академії, інших вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ), організації та проведення навчально-виховного процесу, набуття досвіду практичної науково-педагогічної діяльності за фаховим спрямуванням на відповідних кафедрах, підготовка і апробація навчально-методичних матеріалів, призначених для впровадження в практику підготовки військових фахівців, перевірка (самоперевірка) професійного рівня і ділових

якостей як майбутніх науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів.

Конкретний зміст практики визначається індивідуальною програмою педагогічної практики слухача, що розробляється слухачем під методичним керівництвом базової кафедри разом з кафедрою, де проводиться педагогічна практика. Керівництво педагогічною практикою слухачів здійснюють науково-педагогічні працівники базової кафедри та кафедр, де проводиться педагогічна практика. Під час проходження педагогічної практики слухачі повинні виконати індивідуальну програму педагогічної практики і подати звіт про педагогічну практику до базової кафедри, затверджений начальником кафедри, де проводилася педагогічна практика. Результат педагогічної практики кожного слухача оцінюється під час заліку, який проводиться у вигляді захисту складеного ним звіту. На захист подається звіт про виконання програми та індивідуального завдання педагогічної практики, оформлений у журналі педагогічної практики, відгук про роботу слухача, зошит з планами проведених занять (виконаних завдань, заходів). Комісія оцінює результати педагогічної практики на підставі попереднього вивчення звітних документів, відгуку, доповіді слухача та його відповідей на поставлені запитання. Під час оцінювання враховуються: повнота та якість відпрацювання програми педагогічної практики та індивідуального завдання, результати виконання службових обов'язків за посадою, якість проведення навчальних занять та інших заходів у ході практики, знання організації та управління навчально-виховним процесом, зміст та якість оформлення звітних документів та військова дисципліна слухача під час педагогічної практики.

Зміст програми педагогічної практики складається з трьох основних етапів:

- на першому етапі передбачається поглиблене опанування слухачами документів нормативного і навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців на кафедрі;
- на другому етапі слухачі здійснюють виконання заходів з науково-педагогічної діяльності, що відповідають фаховому напрямку кафедри, у т.ч. проводять навчальні заняття;
- на третьому етапі слухачі узагальнюють матеріали педагогічної практики, складають і захищають звіт про педагогічну практику.

На першому етапі педагогічної практики відпрацьовуються такі питання: управління навчально-виховним процесом, організація навчальної, виховної, методичної роботи,

наукової і науково-технічної діяльності, нормативно-правова база освітньої діяльності; завдання, заходи, форми, методи, засоби науково-педагогічної діяльності; зміст та структура освітніх документів: освітньо-кваліфікаційної характеристики випускників, освітньо-професійної програми підготовки військових фахівців, засобів діагностики рівня якості вищої освіти і професійної підготовки військових фахівців, планування навчального процесу, структура та зміст навчального плану, структурно-логічної схеми, програми навчальної дисципліни та робочої програми навчальної дисципліни; лекційний фонд і фонд методичних розробок для проведення усіх видів навчальних занять і контрольних заходів за навчальними дисциплінами.

На другому етапі педагогічної практики відпрацьовуються питання організації та проведення методичної роботи: практична робота з питань підготовки та проведення заходів методичної роботи на кафедрі, підготовка доповіді на засіданні предметно-методичної комісії (кафедрі) з питань змісту часткової методики викладання навчальної дисципліни, яка визначена для практики, підготовка і проведення пробних занять, підготовка і подання для обговорення та затвердження планів самостійної роботи слухачів за відповідними темами, самостійна підготовка навчально-методичних матеріалів (дидактичних і довідково-інформаційних матеріалів, планів проведення навчальних занять, слайдів, тестів тощо); організація та проведення навчальної роботи: практична робота щодо підготовки та проведення основних видів навчальних занять з курсантами (слухачами) (лекцій, практичних та семінарських занять, консультацій, контрольних та інших заходів; практична робота з підготовки та проведення заходів індивідуального навчання; керівництво самостійною роботою курсантів (слухачів); організація та проведення наукової і науково-технічної діяльності (далі – ННТД): основні завдання, зміст та планування ННТД на кафедрі; організація виконання планів ННТД. Ефективними формами організації педагогічної практики визначено: інструктаж з підготовки та проведення практики, групові та індивідуальні консультації, індивідуальні бесіди, обговорення та аналіз навчальних занять, самоаналіз проведених занять, рольові та ділові ігри, мозкова атака, метод проектів тощо.

Перелік питань для узагальнення на третьому етапі педагогічної практики включає: формування індивідуального стилю педагогічної діяльності, узагальнення характеристики заходів з педагогічної діяльності, які зроблені слухачем, оцінка досвіду, набутого на кафедрі в процесі педагогічної практики (додаткові

знання, навички та вміння); аналіз практичної підготовки науково-педагогічного працівника: встановлення причин, що перешкоджають ефективності практичної підготовки науково-педагогічного працівника (організаційних, змістовних, щодо конкретних педагогічних заходів тощо), формулювання власних пропозицій щодо вдосконалення педагогічної практики (шляхи вирішення існуючих проблем, усунення недоліків, підвищення ефективності професійної підготовки).

Розроблена індивідуальна програма педагогічної практики слухача включає: питання загального характеру для обов'язкового опанування всіма слухачами, незалежно від кафедри проходження педагогічної практики; перелік питань для опанування на першому етапі педагогічної практики; питання і заходи для реалізації з урахуванням специфіки діяльності конкретної кафедри, де безпосередньо здійснюється педагогічна практика, з урахуванням напряму власних досліджень слухача, реальної ситуації на кафедрі та інших факторів. Зміст цих питань повинен впливати з переліку завдань для здійснення на другому етапі практики, а у разі необхідності – інших питань, які до згаданого переліку не увійшли; питання узагальнюючого характеру формулюються відповідно до переліку питань для узагальнення на третьому етапі практики.

Нами також уточнено обов'язки посадових осіб щодо керівництва педагогічною практикою з метою забезпечення її ефективності. Начальник факультету: організує роботу з підготовки й проведення педагогічної практики слухачів; керує розробленням плану підготовки проведення педагогічної практики й контролює його виконання; затверджує розподіл слухачів для проведення педагогічної практики на кафедрах і посадах; здійснює контроль та надає допомогу керівникам в організації та проведенні педагогічної практики; очолює комісією, яка приймає залік у слухачів. Начальник кафедри базової кафедри: бере участь у розробленні програми педагогічної практики, плану підготовки до проведення педагогічної практики, журналу педагогічної практики, у підготовці слухачів до педагогічної практики; здійснює навчально-методичне керівництво й контроль за ходом педагогічної практики; керує складанням звіту за результатами педагогічної практики; бере участь у роботі комісії, яка приймає у слухачів залік з педагогічної практики. Начальник кафедри, на якій проводиться педагогічна практика: організує педагогічну практику слухачів і несе відповідальність за ефективність та якість її проведення; визна-

чає посаду, на яку призначається слухач для проведення практики, терміни підготовки до проведення навчальних занять, відповідальних осіб за організацію і проведення педагогічної практики та безпосередніх керівників від кафедри; здійснює навчально-методичне керівництво й контроль за ходом педагогічної практики; організує періодичне обговорення на засіданнях кафедри хід педагогічної практики слухачів; підводить підсумки роботи слухачів та їх керівників. Начальник курсу: організує й проводить підготовку слухачів до педагогічної практики; спільно з базовою кафедрою бере участь у розробці індивідуального завдання; організує відрядження слухачів для проведення педагогічної практики; здійснює контроль за роботою слухачів у ході педагогічної практики та надає їм допомогу, перевіряє ведення слухачами журналів педагогічної практики та роботу щодо виконання індивідуальних завдань. Керівник педагогічної практики: не допускає залучення слухачів на заходи, які не пов'язані з програмою педагогічної практики; у ході педагогічної практики здійснює контроль за підготовкою та проведенням слухачами навчальних занять, розробкою навчально-методичних матеріалів і надає їм необхідні консультації; підводить підсумки роботи слухачів та уточнює завдання на наступний період практики, контролює правильність ведення журналів педагогічної практики та своєчасність складання звітів про виконані завдання; вивчає рівень підготовки слухача, його ставлення до науково-педагогічної діяльності, організаторські здібності, методичні навички, вміння навчати й виховувати.

Отже, аналіз проблем щодо організації педагогічної практики та її науково-методичного забезпечення дав змогу зробити висновок про те, що педагогічна практика є важливою складовою професійної підготовки магістрів педагогіки вищої школи, спрямованою на закріплення та реалізацію в спеціально створених умовах набутих предметних, психолого-педагогічних, методичних знань, умінь та навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності, а також засобом творчого розвитку та саморозвитку, формування професійно значущих якостей і готовності до інноваційної педагогічної діяльності.

Поряд із цим, перспективними напрямками подальших досліджень у даному питанні можуть стати теоретико-методологічні основи організації педагогічної практики, критерії її ефективності, формування і розвиток мотивації слухачів до професійної діяльності в процесі педагогічної практики, формування їхніх дослідницьких умінь тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абдулина А.О.* Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: [пособ. для студ. пед. спец. высш. учеб. завед.] / А.О.Абдулина. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. *Бабанский Ю.К.* Педагогика / Г. Нойнер, Ю. К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1984. – 366 с.
3. *Берека В.Є.* Педагогічна практика – невід’ємна складова підготовки майбутнього керівника освітнього закладу / В. Є. Берека // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки Рівненського держ. гуманітарного ун-ту / [зб. наук. праць / ред. кол.: Хом’як І. М. (гол. ред.) та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2006. – Вип. 35. – С. 7–15.
4. *Гончаренко С.* Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. *Кузьмина Н.В.* Закономерности педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина // Современные психолого-пед. пробл. высш. школы / [межвуз. сб. / науч. ред. Бодашев А. А.]. – Л.: Ленинградский гос. ун-т им. А. А. Жданова, 1978. – Вып. 4. – С. 66–74.
6. *Пуховська Л.П.* Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і відмінності : [Монографія] / Л. П. Пуховська. – К.: Вища школа, 1997. – 180 с.
7. *Філософський словник* / [ред.-упоряд. В. І. Шинкарук]. – 2-ге вид., оновл. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2009 р.

